

UDK 615.882

**GÜNEY KAZAKISTAN'DA HALK HEKİMLİĞİNDE KURBAN VE
KURBAN KANIYLA TEDAVİ**
CURING WITH SACRIFICE AND BLOOD OF SACRIFICE IN FOLK
MEDICINE IN SOUTHERN KAZAKSTAN

Asil ŞENGÜN*
Aygül ŞENGÜN**

Özet

İnsanlık tarihinin başlangıcıyla birlikte insanların hastalanmaları ve bu hastalıklar için de tedavi yöntemleri geliştirilmiştir. Bunun için Hz. Âdem peygamberle ilgili Kuran-ı Kerim'de geçen kıssayı delil gösterebiliriz. Kıssada Allah eşyaların ismini meleklerle sorar melekler bilemez fakat Âdem (a.s) eşyaların isimlerini bilir. Buradan yorum yaparak şunu anlamak mümkün. Âdem(a.s)'a ilahi yol ile dünyada kendisine gerekli olacak bütün bilgiler öğretilmiştir. Muhtemelen kendisine öğretilen bilgiler içerisinde tıbbi bilgiler de var idi. Bu bilgiler kuşaktan kuşağa aktarıla geldi diyebiliriz.

Günümüzde insanları tedavi etmede dünyada yaygın olarak Batı usulü tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Fakat buna paralel olarak umumiyetle Şark Tıbbı olarak da bilinen ve daha çok Şark toplumlarında uygulanan geleneksel tedavi yöntemleri de geçerliliğini korumaktadır. Bu tedavi yöntemi halen Çin, Hindistan, Köre v.b ülkelerde uygulandığı gibi Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Altay v.b Türk toplumlarında da oldukça yaygın bir şekilde halk arasında uygulanmakta ve uygulanan tedavilerden hastaların olumlu netice aldığı görülmektedir. Halk içerisinde bu tür tedaviyi Türkiye'de ocaklılar olarak bilinen tabipler yapmaktadır. Bu tabiplerin hemen her birinin çağdaş tıpta olduğu gibi farklı ihtisas alanları bulunmaktadır. Halk tabiplerinden bazıları hastalarını otlarla tedavi ederken kimisi okuyarak, kimileri de kurban kanıyla tedavi etmektedir. Kurban kanıyla diğer bir tabirle kanla yapılan tedavi de bu işin uzmanları tarafından oldukça yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Bu yöntemde sadece kesilen kurbanın kanı değil aynı zamanda kurbanın organları da tedaviye dâhil edilmektedir.

Bildiride özellikle Güney Kazakistan'da ve diğer Orta Asya Türk topluluklarında halk hekimleri tarafından uygulanan kurban ve adak kanıyla tedavi yöntemleri ayrıntılarıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurban, kurban kanı, mistik tedavi, adak, kanla tedavi.

---

* Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Türk Filolojisi Bölümü Öğretim Görevlisi,
Ahmat Yassawi International Kazakh-Turkish University Faculty of Philology Department of Turkish Philology Lecturer a.sengun@hotmail.com

** Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Türk Filolojisi Bölümü
Ahmat Yassawi International Kazakh-Turkish University Faculty of Philology Department of Turkish Philology Lecturer ma.sengun@mynet.com

Summary

Since the beginning of the history of human being the ways of curing illnesses have been developed. As an evidence for this situation, we can show the parable taking place in Kuran with regard to prophet Adam. In this parable, God asks angels to say the name of the things, angels could't say anything about the name of the things, but Adam could. This can be understood from this parable. The complete knowledge which Adam needs in his whole life is thought. It is possible that there was the knowledge about medicine among these knowledges. We can say that these knowledges have handed on generation to generation.

Today, the way in which people are cured is coming from western style medicine. Together with Western type of medicine, traditional cure methods which are known as Eastern style curing are also used in Eastern societies. These curing methods are still implemented in China, India, Korea, etc. as well as in Turkic societies such as Kazakistan, Kirgizistan, Uzbekistan, Altay, etc. These kind of curing methods are applied by some folk-doctors called "ocaklılar" in Turkey, too. As is seen in modern medicine, these folk-doctors have also different [specializations](#). While some folk-doctors (ocaklı) are curing his patients by means of some medicinal plants, some of them pray to God or gods, some of them use the blood of sacrificees. The curing methods using blood of sacrifice or just blood are applied by the specialists widely. In this method, not only the blood of sacrifice but also the organs of the sacrifice are used in curing the patients.

In this paper, the curing methods implemented with blood of sacrifice by folk-doctors in Southern Kazakistan and other Central Asian societies are examined in detail.

Key words: sacrifice, blood of sacrifice, mystic curing, votive, curing with blood

Toplumun içinde bulunduğu coğrafi şartlar, geleneksel geçim kaynakları, inançları, komşularıyla ilişkileri söz konusu toplumun yaşamının tüm alanları etkilediği gibi tıbbi uygulamalarını etkilemektedir. Orta Asya Türklerinin yaşadıkları coğrafi alan, onların asırlarca devam eden temel geçim kaynağı olan hayvancılık ve inançları hayvansal tedavi ürünlerinin envai çeşitlerinin gelişmesini sağlamıştır. Türklerin yaşadıkları koşullar olarak konargöçer hayat ve savaşlar, onların hekimlik bilgilerini sürekli tazelemeyi gerektirmiştir. İlk Çağ'dan itibaren Türklerin halk hekimliğinde daha çok hayvansal tedavi ürünlerini kullandıkları, silah yaraları ve çeşitli travmalarda ameliyat yaptıkları bilinmektedir [1]. Bunun yanı sıra "...eski Türklerde hastalıklardan kurtulmak ve şifa bulmak amacıyla kurban kesilmektedir... Kaza, felaket, hastalık vb durumlardan sağ salim kurtulanların Tanrı'ya şükür için bir kurban çeşidi..." [2] günümüzde de yaygınlığını korumaktadır.

Kanla tedavi yönteminin bir örneğine Dede korkut Hikâyelerinde de rastlamaktayız. "Kazan Beg eyitdi: 'Bay Büre Beg, muştuluk! Oglun geldi' didi. Bay Büre Begün oğlu Baryek gideli aglamakdan gözleri görmez olmuşdu. Bay Püre Beg eydür: 'Oglum Baryek idüğünü andan bileyim ki

barmagını kanatsun, destemaline bulaşdurub gözüme sürün. Acılacak olursa Baryegündür' didi. Baryek eyle itdi. Babasınun gözine sürdi. Gözleri açıldı. Atası anası güvleyüb oğlunun üstüne düşdi [3].

Günümüzde Güney Kazakistan'da tespit edildiği üzere eski Türklerde olduğu gibi belirli hastalıklarda hastanın kanını akıtma hastanın çabuk iyileşmesini sağlamaktadır. Farenjitte hastanın kulağın üst arka kısmındaki toplardamarın kesilmesi, sarılıkta hastanın dilaltındaki toplardamarın kesilmesi bunlara örnek olabilir. Vücuttan kan akıtmakla beraber kanın içildiği de sıkça görülen uygulamalardandır. Doğu Kazakistan, Altaylar, Güney Sibirya ve Yakutistan'da maral kanı içme, daha doğrusu maral boynuzunun kanını içme ve maral boynuzu kanıyla banyo yapma gayet yaygındır. Rahmetli Kazak şairi Fariza Ongarsınova'nın "Türkilerdin Ör Altay Törkini Edin" adlı şiirinde konuyla ilgili şu satırları görmek mümkündür:

“Жазғы шар шыжғырғанда жанып-ысып,
Құлайды таудан бұлақ, қар ығысып!
Еркектер қуаттанады деседі жұрт
Маралдың мүйізінен қанын ішіп.
Ел айтады: «Тауда түнеп, мұз жайладық,
Маралды үйір-үйір күзға айдадық.
Қан ішсе шалдың бәрі жігіт болып,
Кетеді кемпір біткен қызға айналып!» [4]

Kırgızistan'ın kuzeyinde elde ettiğimiz bilgilere göre büyü yapılmış olan hasta hastalığın şiddetine göre üç, yedi, dokuz gün okunduktan sonra ensesinde boyun omurgaların başladığı noktada tabip tarafından kesik açılarak metal pipetle kan çekilir. Çıkan kan, tahmin etmediğimiz birçok yabancı madde içerirken kanın rengi de mora yakındır. Kan rengi normale dönünceye kadar kan çekilir. Bu uygulamada çekilen "kötü", yani "büyülü" kanın beyine gitmemesine dikkat edilmediği takdirde tedavi ölümle sonuçlanabilir.

Orta Asya'da olduğu gibi Güney Kazakistan'da kurban bir nevi kan akıtmak veya herhangi bir canlıyla bedel ödemektir. Bu doğrultuda Güney Kazakistan'da yapılan uygulamalarda kurbanın ve kurban kanının hem hayvansal tedavi ürünü olarak kullanıldığı hem mistik tedavi unsuru olduğu tespit edilmiştir.

Kurban ve kurban kanıyla tedavi yöntemlerine çoğu kez ritüellerle birlikte uygulanmaktadır. Bazen ritüellere çeşitli dualar eşlik etmektedir.

Farenjitte kurbağayı yakalayıp, hastanın kurbağaya doğru soluk vermesi kurbağanın ölümüyle sonuçlanarak hastanın iyileşmesi, intihar etmeye çalışan kurtarıldıktan sonra kedi veya köpek yavrusunun asılarak öldürülmesi gibi durumların bir nevi canlıya bedel ödemek, Azrail'i kandırma, şaşırtma türünden mistik tedavi örnekleri iken, solunum yolları hastalıklarında, bronşit, zatürreede köpek yavrusunun kesilerek sıcak derisinin hastanın sırtına örtülmesi, kirpi kesilerek kanının egzamaya sürülmesi, solunum yolları hastalıklarında kirpi etinden çorba yapılıp hastaya yedirilmesi, kanserde yılan haşlanarak yedirilmesi hayvansal ürünlerin tedavi amaçlı kullanılmasının örneğidir. Yukarıda bahsettiklerimizden kedi asma ritüeli Batı'da Hıristiyan orucunun ikinci haftasının çarşambasında geçen yüzyıla kadar uygulanmış olup günümüzde "kedi çarşambası" olarak anılmaktadır [5].

Güney Kazakistan örneğinde Orta Asya genelinde kullanılan kurban ve kurban kanıyla mistik tedavi yöntemleri dışarılığın musallat olduğu veyahut büyü yapılarak hem ruhsal hem biyolojik olarak hasta düşen kişileri iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Bu tedaviyi mutlaka işin ehli, başka bir tabirle mütehassis halk hekimi uygulama yetkisine sahiptir. Yetkisi olmayan, yani el almamış tabip hastayı ehline sevk etmektedir. Güney Kazakistan'da "kandaw" (kanlama) ve "kaktıru"(vurma) olarak bilinen bu iki yöntem çoğu kez bir arada yapılmaktadır. Bazı durumlarda sadece "kaktıru" yeterli görülmektedir. Kanlama yöntemi hastanın rüyasında gösterilen veyahut tabibin bizzat rengini, yaşını, cinsiyetini, türünü belirttiği hayvanın kesilmesiyle başlar. Tabip hastayı bunu yapması için zorlamaz, tehdit etmez, sadece yol göstermekle yetinir. Uygulamayı gerçekleştirecek tabibi, yeri ve zamanı seçmek hastaya kalmıştır. Hayvan alındıktan sonra, bu genellikle küçükbaş hayvandır, hayvan İslami usullere göre kesilir, boğazlanırken ilk akan kan büyük bir tase doldurulur. Sonra hayvanın akciğeriyle ile kan dolu tas hastanın bulunduğu odaya getirilir. Odada hasta ve tedaviyi uygulayacak olan tabip, bazen yardımcılarıyla, dışında kimsenin girmesine müsaade edilmez. Çünkü tedavi esnasında hastadan boşalacak olan enerji, dışarılık, büyü vs içeridekileri çarpabileceğine inanılır. Tedaviyi daha çok kadın tabiplerin uyguladığını belirtmekte fayda vardır. Bu durum da tedavi esnasında tabibin ne okuduğu tespit edilememesine sebep olmuştur. Önceden hazırlanmış yatak üzerine hasta oturtulur. Tabip tastaki ılık kanı soğumasına müsaade etmeden dualar okuyarak başından tabanına kadar hastanın hemen her tarafına sürer. Sonra kurbanın akciğeriyle hastanın gövde kısmına vurmaya başlar. Akciğer mosmor oluncaya kadar vurmaya devam eder. Dualar okunarak arada bir "Ket", "Şık" diyerek

tedaviye devam edilir. Tabip bu ritüeller esnasında geçirir, bağırır, hıçkırır, bazen kendinden geçtiği görülür. Hasta ise istifra eder, esner ve birtakım buna benzer istem dışı hareketler yapar. Gerekirse hayvanın içkembesi içeri alınır. Hastanın dizden aşağısı içkembeye sokulur. İçkembe soğumaya başlayınca hastanın üzerindeki pisliğin kabası temizlenip, hasta, tedavinin gerçekleştiği yatağa yatırılır. Tedavide kullanılan içkembe ve akciğer toprağa derine gömülür. Hastanın üzeri dokuz kat örtüyle örtülür. Tabibin işi henüz bitmemiştir. Tabip, evin oda girişlerine, kapı aralıklarına süpürgeliklere ve eşige tastaki kandan geri kalanı sürer. Burada dikkat edilmesi gereken husus geçiş noktaları yani kapılar, yer altı dünyası ile yeryüzü dünyasının geçiş noktası olan süpürgelikler bir simge olarak kullanılmaktadır. Hastalığın durumuna göre üç, yedi veya dokuz gün sonra evin tuzlu suyla silinip kanın temizlenmesi tembih edilir. Hasta ise bir müddet uyuyup dinlendikten sonra gusül alarak iki rekât namaz kılmalı. Kurbanın geri kalan parçaları fakir fukaraya dağıtılır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir mevzu yukarıda anlatılan uygulamanın Kuran-ı Kerim’de Bakara suresinin 67–73. ayetlerinde anlatılan Hz. Musa’nın ölen kişiyi Allah’ın emriyle kesilen hayvan etinin bir parçasıyla vurarak diriltmesi arasında bir paralelliğin olduğudur. “Musa kavmine: Allah bir sığır kesmenizi emrediyor, demişti de: Bizimle alay mı ediyorsun? demişlerdi. O da: Cahillerden olmaktan Allah’a sığınırım, demişti. “Bizim adımıza Rabbine dua et, bize onun ne olduğunu açıklasın” dediler. Musa: Allah diyor ki: “O ne yaşlı, ne de körpe; ikisi arasında bir inek.” Size emredileni yapın, dedi. Bu defa: Bizim için Rabbine dua et, bize onun rengini açıklasın, dediler. “O diyor ki: Sarı renkli parlak tüylü, bakanların içini açan bir inektir” dedi. “(Ey Musa!) Bizim için, Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın, nasıl bir inek keseceğimizi anlayamadık. Biz, inşallah emredileni yapma yolunu buluruz” dediler. (Musa) dedi ki: Allah şöyle buyuruyor: O, henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan (salma), renginde hiç alacası bulunmayan bir inektir. “İşte şimdi gerçeği anlattım” dediler ve bunun üzerine (onu bulup) kestiler, ama az kalsın kesmeyeceklerdi. Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır. “Haydi, şimdi (öldürülen) adama, (kesilen ineğin) bir parçasıyla ona vurun” dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size ayetlerini (Peygamberlerine verdiği mucizelerini) gösterir [6].

Hastanın durumu hayli ciddi ise, diğer bir deyişle hastalık ilerlemişse, deve akciğeriyle aynı uygulama yapılmaktadır. Yalnız tedavi

öncesi hastadan en az yedi gün abdestli olmaya özen göstermesi gerektiği tembih edilir.

Bir diğer uygulama da tavırları ve konuşmaları tuhaflaşan hastaya uygulanır. Bu uygulamayı kadın tabipler değil hocalar yapmaktadırlar. Üç hoca hastayı ortalarına alıp, hastalığın durumuna göre üç, yedi veya kırk gün okurlar. Bu süre sona erince kurban kesilir. Hastanın iç çamaşırlarından bez bebek yapılır. Kurban kanı bez bebeğe sürülür ve hastanın vücuduna bağlanır. Üç gün bez bebekle gezen hastanın süre bitince bez bebeği alınır. Bez bebek yerleşim yerinden uzak yere derine gömülür. Bu uygulama her ne kadar İslami özellikler barındırıyorsa da ölümü veya kötü ruhları kandırma, şaşırtma gibi İslam öncesi ritüelleri barındırmaktadır. Ölümü veya kötü ruhları şaşırtma İslam öncesi evlenme geleneklerinde de uygulana gelen ritüellerden biridir. Evlenecek olan kıza kan rengi olan kırmızı veya beyaz giydirerek yüzünün örtülmesi kötü ruhların taze gelini öldü sanıp bedenini bırakıp gideceği inancına bağlayanlar da vardır [7].

Kurban kanının cildiyede de başarılı bir şekilde uygulandığını görmekteyiz. Ailede çocuk dünyaya geldiğinde dayısının bir kurbanlık küçükbaş hayvan adaması gerektiği ileride çocuğun baş ve boyun kısmında meydana gelecek olan cilt hastalığından koruyacağına inancına bağlıdır. Baş ve boyun kısmında yara belirdiğinde doktora götürmeksizin dayısına haber verilir. Dayısı maddi durumuna göre yaşça ufak veya büyük bir hayvan adar. Hayvan kesilerek onun kanı yaraya sürülür. Kısa sürede bu tür yaraların iyileştiği tespit edilmiştir.

Günümüzde ekonomik durum, hayvancılığın eskisi kadar yaygın olmaması, bir de insanların maddiyat düşkünlüğü, belki de tespit edemediğimiz nedenler uygulamanın değişmesine yol açmıştır. Örneğin hayvanı dayı ağılından çıkarmadan hasta çocuk dayısının yanına giderek ağıldaki herhangi bir hayvanın kulağında küçük kesik yapılmak suretiyle çıkan kanın hastaya sürülmesi yaygınlaşmıştır. Bazen de dayısı küçükbaş adamasına rağmen ebeveynler hayvanı kesmekten vazgeçerek hayvanın kulağında küçük kesik yaparak o kanla idare etmektedirler. Yukarıda anlatılan tedavinin değişmiş şekli "Litvanya'da nazarlanmış çocuklara siyah koyunun veya kuzunun sol kulağından alınan üç damla kanın[6]" içirilerek uygulanan tedaviyle paralellik göstermektedir.

Kentleşme, büyük şehirlere göç gibi etkenler toplumun yaşam tarzını değiştirdiği gibi inancın zayıflaması günümüzde kurban kesilen küçükbaş veyahut büyükbaş yerine kümes hayvanları da devreye sokmuştur. Özellikle tavuk bu hayvanların başında gelir. Tavuk daha çok maddi durumu iyi olmayan insanların tercihidir. Tavuğun kafası kesilerek temizlenmeden

“kaktıru” ve “kanlama” ritüeli gerçekleştirilir. Bu yöntemde kan ayrı bir tase doldurulmadığı gibi hayvanın eti de dağıtılmaz. Yalnız hastanın iç çamaşırları veyahut üzerine geçirdiği çaput kanlandığı için çamaşırları çıkartılarak derine gömülür. Bazı tabipler kümes hayvanıyla kanlamayı maddi sebepten ziyade kanatlı olması nedeniyle dışarılığın veya sihrin hasta üzerinden kolay kalkacağına bağlamaktadır.

Başında sürekli ağrısı olan hastalara küçükbaş kurbanın kuyruğu ılıkken dilimlenerek başına sarılması da sık kullanılan yöntemlerdendir. Ayrıca kuyruk yağı eritilerek çocukların sırtına ve göğüs kısmına soğuk algnlığında, karın kısmına da bağırsak üşütmesinde sürülmektedir. Sibiry ve Altaylarda, Kazakistan’ın kuzeyinde ayı ve porsuk yağları soğuk algnlığı için kullanılmaktadır. At yağı ise özellikle bronşitte balla karıştırılarak hastaya yedirilmektedir. Soğuk iliklerine kadar işlemiş hastaların da yaş özellikleri göz önünde bulundurularak onları kurban edilen hayvan derisine sarma yöntemi de Sibiry, Altay Türklerinde başvurulan tedavi yöntemlerinden olup Kazakistan’da da uygulanmaktadır. Güney Sibiry, Kuzey Kazakistan ve Altaylarda eskiden kullanılan “deri tabut” (bılgarı tabıt) ile benzerlik taşıyan bu uygulama da belki ölümü şaşırtma ritüelinin bir çeşidi de olabilir. Doğumdan sonra sık hastalanan çocukları keçi işkembesine yatırma Güney Kazakistan’da uygulanan yaygın tedavi yöntemlerindedir. Bu uygulama halsiz, yaşına göre az hareketli, iştahsız bebekler için yapılmaktadır. Aynı durum doğum yapan kadında görülürse, kurban kesilir, çok az ama belirli aralıklarla loğusa kadına kurban kanı da içirildiği bilinmektedir[8].

Güney Kazakistan’da örneğinde gösterildiği gibi Kazakistan’ın tüm bölgelerinde, Kırgızistan’da, Altaylarda, Güney Sibiry’da, Yakutistan’da ve Moğolistan’da yaygın olarak kullanılan hayvansal tedavi yöntemleri bölgelere göre az çok farklılık göstermektedir. Bu farklılıktan başta geleni Güney Kazakistan’da hayvan kanının doğrudan içilmemesidir. Bu durum toplumun inancına bağlanabilir. Güney Kazakistan’da “kanlama” ritüeli yapan halk hekimleri kan içmenin dinimizce haram olduğunu söylemektedirler. Onlardan bazıları da kan içmenin insanın merhamet duygusunun köreldiğini belirtmektedirler. Güney Kazakistanlı halk hekimlerinin tembihlerine rağmen özellikle maral boynuzu kanını içenler son zamanlarda artmaktadır. Bunun nedeniyse reklam olduğunu belirtmekte fayda vardır. Üstelik son zamanlarda artan kısırlık olayları, her derde deva olan maral boynuzu kanının kısırlığa birebir çare olduğu söylentilerine insanların araştırmaksızın inanması da maral boynuzu kanını popüler ettiği bir gerçektir.

Büyü yapımında da kanın kullanıldığı tespit edilmiştir. Hekimlerin büyük bir kısmı büyüye karşı büyü yapmazken bazı hekimler aynı şekilde kanla büyü yapmayı teklif etmektedir. Bu durum da halk hekimlerinin inançlarına bağlı olsa gerek.

Güney Kazakistan'da olduğu gibi Kırgızistan ve Özbekistan'da da ardi ardına olumsuz olaylar yaşayan insanların başının gözünün sadakası olarak bir hayvan kesmeleri 1991'den sonra bağımsızlığına kavuşan bu ülkelerde İslam'ın ikinci kez coğrafyaya yaygınlaşmasıyla çoğalmıştır. Kurban kesip dağıtma bu coğrafyadaki zenginlerin yarışı haline geldiğini de görmek mümkündür. Bunun yanı sıra halk hekimliğini geçim kaynağı olarak görenlerin de çoğaldığını belirtmek doğru olacaktır. Tespit edildiği gibi Güney Kazakistan'da kurban ve kurban kanıyla yapılan tedavilerin kökeni dönem olarak İlk Çağ'daki eski Türklerin hekimliğine, coğrafi olarak da Güney Sibirya, Moğolistan bölgesine dayanmaktadır. Güney Kazakistan'da hastanın zihinsel ve başka boyutlarla ilgili rahatsızlıklarında İslami öğelerin girdiği görülmektedir. Bu öğelerden başta geleni tedavi ritüeline eşlik eden dualardır. Bunun yanı sıra kurban kesilen hayvanın ürünleri kullanılırken İslam dinine göre yenmesinde sakınca olmayan hayvan olmasına dikkat edilmektedir.

KAYNAKLAR:

1. www.irkipedia.ru/ Народная медицина бурят.
2. Özkan A.R., Dinlerde Kurban Kültü, Akçağ, Ankara, 2003, s.64.
3. Acıduman A., Arda B., Dede Korkut öyküleri tıp tarihi bakış açısıyla ne söyler? // Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2011; 54: 189-196.
4. Онґарсынова Ф. Түркілердің, өр Алтай, төркіні едің: дүниеден ерте кеткен дарынды жазушы, қаламдас бауырым Оралхан Бөкеевтің рухына [Мәтін] : өлеңдер / Ұ. Есдәулет (Введено оглавление) // Егемен Қазақстан. - 2011. - 16 қыркүйек. - Б.5.
5. Штрак Г., Народные суеверия в народной медицине и знахарстве// www.absentis.org.
6. Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1993.
7. ЖҮСІПОВ Б., Келіннің Бетіне Орамалды Неге Жабады? Ұлттық таным// www.abai.kz.
8. Күміс Қалтыкей, Қойдың емдік қасиеті// Заман Қазақстан. 18-Наурыз 2010 №11.

KAYNAK KİŞİLER:

1. Manat Apa-Türkistan-Güney Kazakistan-1948-kadın-halk hekimi-lise-dul.
2. Aygül Beysenova-Türkistan-Güney Kazakistan-1973-kadın-halk hekimi-lise-evli.
3. Uljalgas Ahanova-Türkistan-Güney Kazakistan-1942-kadın-halk hekimi-ortaokul-dul.
4. Ercan Ömürbayev-Türkistan-Güney Kazakistan-1977-erkek-öğretmen-üniversite-evli (halk hekiminin oğlu).
5. Şahnaz Karimova-Türkistan-Güney Kazakistan-1977-kadın-öğretmen-üniversite-evli.
6. Bolat Akmatov-Bişkek-Kırgızistan-1964-erkek-halk hekimi-üniversite-evli.
7. Ahat Ata-Dermene köyü-Aris-Güney Kazakistan-1946-erkek-halk hekimi-lise-evli.